

REDACTIONEEL

'Vorbij het eigen gazon'

Inmiddels woon ik alweer ruim vier jaar in België. Sinds ongeveer drie jaar sjouw ik met enige regelmaat mijn racefiets vanuit mijn Gentse appartement door het krap bemeten trappenhuis naar beneden om een ritje te maken door peri-urbaan Vlaanderen. Nog altijd verbaas ik me regelmatig over wat ik daar aantref. Niet alleen de inmiddels ook in Nederland welbepaalde, expressionistische *ugly Belgian houses* doen nog dikwijls de wenkbrauwen fronsen: ook het gestuiter over eeuwenoude kasseistroken, het abrupte anticiperen op een fietspad dat plotseling ophoudt, het ontwijken van scheuren en kuilen in de wegen, de oneindige steenwegen met huizen met alleen ramen (eigenlijk moet ik 'vensters' zeggen) aan de achterzijde, de onophoudelijke voorraad aan *fermettes* met hun uitgestrekte gazonnen, het gebrek aan bewegwijzering... Ik raak, kortom, maar moeilijk gewend aan de Vlaamse ruimtelijke en infrastructurele wanorde.

Als gevolg van verschillende planningsculturen en –tradities zijn er opzienbarende verschillen tussen de ruimtelijke structuur van het zogezegd 'geordende' Nederland en het 'rommelige' België. De laatste jaren ontstaan er echter steeds meer onderlinge overeenkomsten wat betreft de opvattingen over planologie in beide landen, en over de rol van de overheid daarin. In zowel Nederland als België is vanaf de jaren negentig het mantra van de participatieve planning, oftewel de 'uitnodigingsplanologie' omarmd. Dit wil zeggen dat burgers, en/of het maatschappelijk middenveld, zoveel mogelijk bij planningsopgaven moeten worden betrokken. De idee van de technocratische, top-down planner die in witte laboratoriumjas de maakbare samenleving creëert lijkt dan ook voorgoed tot het verleden te behoren.

Toch is het de vraag in hoeverre deze benadering, die deels overlapt met het 'Omgevingsdenken' dat in dit nummer centraal staat, zal kunnen bijdragen aan het oplossen van de grote ruimtelijke opgaven waar we aan beide kanten van de grens voor staan. Denk hierbij bijvoorbeeld aan de ruimtelijke implicaties van de aanstaande energietransitie, het verbeteren van duurzame mobiliteitsverbindingen, het voorkomen van groeiende regionale ongelijkheden, het voorzien van voldoende betaalbare en kwalitatieve (starters)woningen in stedelijke gebieden, het behouden van natuur, en ga zo maar door. Dit vereist stuk voor stuk rigoureuze en integrale ruimtelijke ingrepen. Het is dus noodzakelijk dat er in de nabije toekomst harde keuzes worden gemaakt door een onafhankelijke, rationele partij die beschikt over zowel autoriteit als over een centrale en geïntegreerde langetermijnvisie. Om die reden lijken veel Nederlandse planologen heimelijk terug te verlangen naar het in 2010 opgeheven Ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer (beter bekend als VROM; zie onder andere de Vrije Ruimte van respectievelijk Wil Zonneveld en Terry van Dijk in AGORA 2018-2 en 2017-4).

De oplettende AGORA-lezer is het vermoedelijk al langer opgevallen dat zowel Nederland als België de laatste jaren worstelen met haar institutionele besluitvorming op het gebied van ruimtelijke ordening. Bestuurlijke herindelingen stuiten bijvoorbeeld stevast op veel lokaal verzet (denk aan de superprovincie van minister Plasterk die er uiteindelijk niet komt, of de weerstand van gemeenten aan de noordrand van Antwerpen tegen de 'komst van de stad'), terwijl inspraaksessies van burgers niet zelden het imago hebben van 'onrepresentatief', 'elitair', en

'NIMBY-isme'. Daarbovenop zijn er nog vele voorbeelden van collectieven van hoogopgeleide bewoners die over voldoende juridische expertise en vaardigheden beschikken om grote infrastructurele ingrepen te traineren. Het staat dus vast dat overheden tegenwoordig aanzienlijk minder macht en gezag hebben dan vroeger. Zou men daarom kunnen stellen dat de jarenlange tendens van decentralisatie, deregulering en bottom-up beleid hebben geresulteerd in een spreekwoordelijke boomerang die Den Haag en Brussel nu terug in het gezicht krijgen?

Observaties uit andere delen van de wereld tonen tegelijkertijd aan hoe waardevol democratische controle en inspraak is. Mijn eigen onderzoek, dat focust op transnationale, grootschalige vastgoedontwikkelingsprojecten die veelal op tamelijk autoritaire wijze worden geïmplementeerd, laat in dat opzicht alvast weinig best practices zien. Onlangs was er op sociale media veel aandacht voor een grassroots-initiatief uit Berlijn, dat pleit voor de renationalisatie (of zoals zij het noemen: '*Vergesellschaftung*') van 200.000 sociale huurwoningen die eerder verkocht zijn aan private huisbazen, om zodoende de steeds verder oplopende woonlasten in de stad te kunnen drukken en de inclusiviteit te waarborgen. Daarnaast zijn het aantal burgerplatformen die zich richten op het vinden van duurzame oplossingen voor vraagstukken rond energie, voedselproductie en mobiliteit inmiddels – aan beide zijden van de grens – ontelbaar. Moeten we in de toekomst dan toch meer initiatief proberen te leggen bij de burger, en de overheid slechts nog een faciliterende en 'participerende' rol laten spelen, in plaats van terug te verlangen naar de situatie uit het verleden?

Het zal de komende jaren een grote uitdaging blijven om een efficiënte en rechtvaardige balans te blijven vinden tussen technocratische en democratische ruimtelijke ordening. Nieuwe wetten en beleidsnota's kunnen de weg naar een integrale benadering mogelijk versoepelen. Hopelijk geldt hetzelfde voor een goed doordachte langetermijnvisie. Er ligt in ieder geval een belangrijke taak klaar voor onderzoekers om de meerwaarde van burgerplatformen en –initiatieven en samenwerkingsverbanden de komende jaren kritisch te blijven onderzoeken.

Ik blijf me ondertussen vooral afvragen wanneer Vlaamse peri-urbane bewonerscollectieven zich massaal zullen gaan inzetten voor een verbetering van de (race)fietsinfrastructuur, zodat ik mijn gemiddelde snelheid op Strava wat kan opkrikken. Van de overheid hebben ze het hier in dat opzicht namelijk nooit echt moeten hebben.

Jorn Koelemaj, Hoofdredactie AGORA

COVERFOTO

Anouska Jaspersen

INFOGRAPHIC

Joran van Duin (student Aeres), Suzanne Lansbergen, Niels de Wit (student Aeres)